

רשימות תיארוניות

בזכות חשבון חדש

חשבון חדש לנתן שחם בחיאפרו הקאמרי

מאת מ. ז. פל

נתן שחם אינו מן הסופרים הנוהגים ללכת בדרך סלולה. הוא אינו נוהג בשאלות על דרך השיגרה. ראייתו נועזת בבואו לדון בשאלות מלחמת השחרור כבעיות הררר הקיבוץ, העבודה והמשטחה בקיבוץ; חשבונות חמור בחושפו את אופי כוחות הביטחון במדינה לאחר המלחמה כבתיאור קשר חות הלב בבית החולים בעיר-הנגב. עתה יצא הסופר והמחזאי למסע קשה בדרך תחתית. על רקע ה' שממה והלהט של סודם, על רקע סודם הקמה לתחיה, שהיא ככורה-מצ' רף — מעלה שחם את אחד הבעיות הנוקבות והכאובות בתולדות עמנו, בעייה אשר קמה בצל מחנות-הריכוז והמשפחה בהם סבל עונה והושמד האיש היהודי למיליוניו. קללת ה"קא" פו" לשעבר וחשבונות החדש במציאות החדשה, אשר סודם משמשת לה סמל עוצב רובי מתח — זו השאלה, אשר נתן שחם העז לנגוז בה ככל שתהיה כאובה ושוחחת דם עד היום הזה. שאלה, אשר עורנו פוגשים בה, פעם בפעם, בתיגרת-רחוב וועמת, בטורי הקרוניקה של עתון יומי ועל דוכן בית-המשפט, שאלה אשר לא נמתה עדיין מבמת החיים של העם והמדינה — עלתו על במת התיאטרון העברי.

באנשים המעלים לפניו מושגים אחרים, עבר מהנות אכזרי, נסיון-חיים מר, המזין לעג וציניזם. כאן פוגש עמי את פומרנץ, מנהל-עבודה, מאסירי או"ש בייצוב, ואת ויכסלר הנהג, אף הוא מקורבנות המחנה הנאצי. לקח תיהם קשה כקשי הסלעים, הניצבים מול יד המוות. נסכיבה חדשה וקשה זו — רץ ליוזם בתו של המהנדס אוארבך, מופיעה ובה חן ופשטות וטוב-לב. אביה המהני דס הוא נשמת המפעל, הוא הרוח החיה של מאמצי ההתחדרות בפינת ארץ זו, הוא נערץ על בתו (שאינה רוצה להכיר את אמה הבוחרת בחיי הנהיגות והבטלה בתל-אביב) והוא מכיר בד ואהוב על כל עובדי המפעל. עמי נמשך אל ליוזה והיא מביט בהערכה כנה על פעלו של המהנדס אוארבך. אך מגיע הרגע וכל התקות והחלומות שבלבו הרך של עמי — מתנפצות לר' סיסים. מפי פומרנץ, אשר אף-הוא נוהג אחרי ליוזה, שומע עמי את ה' דיעה המרהימה, כי המהנדס אוארבך, גליל המפעל — שימש "קאפו" במחנה הריכוז באושביניצים.

אין דמי לעמי. הוא מחליט לחשוף את האמת עד תומה. בפנישה דראמאית בין עמי, המופיע בשם הנוחר הישראלי התובע דין-צדק במדינה, ובין המהנדס — מודה זה האחרון, כי אמנם שימש בתפקיד קאפו, תפקיד שהוטל עליו עלידי תנועת-מחתרת. קיט רוגז התקיף של עמי נרתע נוכח חיי דויו הנוקב של המהנדס. מגיע לקיצו ליל שיחת הביעותי. וכאשר מאיר שוב הבוקר בין הני סנום — רבון

כבר פומרנץ, מנהל-העבודה, יחד עם המהנדס, על תיקי התוכניות. כאן בזכות עבודת כיבוש מחדש את ערכים ואנשים, נפתח החשבון החדש.

זוהי — בתמצית — עלילת המחנה ומגמתו. טבוע בו, במיוחד בתמונות הסיים, חותם השיקול המוסרי הנועז, חותם הבגרות. אין כאן משום סליחה מחילה כוללת על מעשי פשע ועו"ת נות העבר של מושחתים ושפלים שבין אסירי מחנות ההשמדה. לא בכדי קושר שחם את עברו של אוארבך עם תפקיד, שהוטל עליו עלידי כלל, עלידי תנועה — ותהי זו גפילו תנועה שלא הצליחה — למעשה — במילוי שליחותה. לזכותו של אוארבך עומד עברו הכפוי עלינו, שליחותו — אך מעל לכל

ז. לביוש בתפקיד פומרנץ

רושם הסופר לזכותו את ההחה, את העתיד — את החשבון החדש, המכפר והמוכר, בחיקה האכזר של סודם.

לא היה סיפק בידי לקרוא על כה את מתזהו של שחם ומשופיכך לא אוכל להרחיב בניתוח והערכת השי

חה היא נשמת מחנותיו (לפעמים — גם העומס שבהם) וללא עיון קפדני בה — אין לחרוץ משפט. אך גדמה, כי הכרע' תו המוסרית של שחם ב"חשבון חדש" קשורה בהערכת הדמות והאופי של העם היהודי והייעוד היהודי בארץ. הוא אינו מוכן לראות את הפשע דווקא בקאפו, שאלץ לעשות את אשר עשה — ולהתעלם מן העובדה, כי למחרת תקופת המחנות המקוללות נמשכה הקללה בצורה אחרת והקיפה רבים, רבים — אשר המשיכו בהפקרות, ניצול, פשעים לגבי בני עמם — אם גם ידעו לא הוכתמו בדם. בסבך הדראמאטי אשר בחוף ים המוות — טמונה האשמה כבדה מאוד לגבי הכלל היהודי בהתנכרותו, אותו הכלל החי — לדברי המחבר — בזכות עשרת האחרים לוחמים וכובשי-שממה, המביאים גאולה ותקוה לעמם.

אכן, שוב הוכיח נתן שחם, כי הוא יוצא להתמודד דווקא עם הקשות שבי בעיות וכי גישתו האידיאית-מוסרית היא המדריכה אותו בחיפוש אחר פתרונות.

ההצגה של "חשבון חדש" נפתחה פתיחה של ליאות בתמונת מסעדת הפועלים, השידור בראדיו אינו נשמע כראוי וקצב המערכה — על שיחור חיה — הוא אטי וכבד מדי וראוי היה, כי הבמאי יוסף מילוא יחפש דרך להתגבר על חסרונות אלה. מן הרגע בו מגלה פומרנץ לעמי את האמת על מהנדס המפעל — חל מיפנה חריף במהלך ההצגה והיא עולה על דרך רבת-עניין, אשר שלובות בה טיטר אציות בנויות יפה עם שיח ושיג בבע' יות העומדות ברומז-של-עולם.

להערכת רבה ראויים רוב חברי-הלהקה, אשר משימה קשה הוטלה עליהם בביצוע תפקידיהם. מבין השחקנים ברי לטת במיוחד דמותו של פומרנץ (ול

מן לביוש), אשר מבעד למעטה הציניזם והלעג מבצבצת בפניו ובדבורו רן גימה אנושית עמוקה, חיבה למדריך-הנועה הצעיר והאידיאליסטי, כמיה לחי יים חדשים. משחקו של לביוש היה עשיר גוונים, דק תפיסה (בשיחתו עם הלנה, אוארבך, בפגישתו עם עמי)

ורבידושם. כן גיבש דמות חטובה בכוח משכנע ובקו עקיב (בחיצוניותו כב' דבריו) יוסף יודין בתפקיד המהנדס אוארבך. בתמונת השיחה-החודשית לפני סיום המחנה, עורר יודין הר עמוק במשחקו הכן והנרגש. בין דמויות השחקנים, שנשאו בהצלחה את תפי קידיהם ועיצבו — כל אחד לפי המס' גרת שנועדה לו — טיפוסים שונים יש לציין במיוחד את לאה קנוט, כליוה בת המהנדס ואת אריה קסווי' נר, טיפוס מצויין של פועל-נהג מאסיי רי אושביניצים לשעבר. במידה שרצה המחזאי לשרטט דמות אשה עירונית, אשת המהנדס, רודפת חיים חסרי-עול, אשה אנוכית שאינה מעוררת אהדה — סיעה אורה עדו במשחקה לגי' לוב דמות כזו.

הפועל הצעיר, הגימנויסט מאתמול ומדריך הנוער החלוצי — עמי, זו הדמות שאינה שלמה, על כל פנים אינה שלמה בעיצובה על הבמה בידי אילי קוב-ליצקו (?). לא אוכל לאמר, כי היו פגמים במישחק, בתנועה, בביכוי, דווקא בלטה הרגשתו החופשית ובטחונו של השחקן הצעיר ולהט מיש' חקו — אולם, על אף היותו "בן עשרים וחצי" היתה הופעתו ילדותית מדי, משי' הו דון-קישוטיה. בעטיה של הופעה זו נפגמה תמונת השיחה עם המהנדס, חסר רצינות מספקת היה האיום המ' מושך באקדוח מול חזהו של המהנדס, מזורה ההצהרה הפאטתית על תביעה למשפט בשם הנוער הישראלי כולו... הדמות היחה גימנויסטית מדי וחסר לה משהו ממשקלה של העדה החלוצית המגשימה. דמותו והופעתו האפיונדית של שרוליק, איש הקיבוץ שנשלח לע' בוד בסודם(אי-תן פריבר) — היתה בלתי-משכנעת ועמדה בסתירה בולטת מדי לטיפוס החלוצי הצעיר — עמי.

משה טמיר — הצעיר, הצליח לתת את רקע השממה החשופה והסל' עית של סודם באמצעים מצומצמים, גושי אבן סמליים ובסיוע אור משי' תנה חליפות. בקונסטרוקציות הקלות של התפאורה הפנימית לא היה מן החיפוש.